

Redningsomkostninger ved naturskade

– Betenkning fra Arntzen de Besche as

Utarbeidet av Advokatfirmaet Arntzen de Besche v/ Rune Njøs Jacobsen og Espen J. Pihlstrøm – Desember 2004

REDNINGSOMKOSTNINGER VED NATURSKADE

1 INNLEDNING

Vi vil i dette notat gjøre rede for de nærmere spørsmål som reiser seg i forhold til forsikringsselskapers plikt til utbetaling av redningsomkostninger ved naturskade, med særlig fokus på grensen opp mot omkostninger til sikringstiltak som forsikringsselskapene ikke plikter å dekke. Grensegangen mellom sikringstiltak og redningstiltak vil i en del tilfeller være vanskelig å trekke. Vi vil derfor søke å belyse denne grensegangen nærmere, herunder ved bruk av eksempler. Vi vil også behandle de ulike spørsmål som reiser seg ved utmåling av redningsomkostninger ved naturskade. Eventuell plikt for forsikringsselskapet til å dekke tilsvarende omkostninger under andre forsikringer vil ikke bli behandlet.

Vi vil i punkt 2 gå nærmere gjennom vilkårene for å kunne kreve erstattet redningsomkostninger. Forholdet mellom sikringskostnader og redningskostnader vil bli behandlet i notatets punkt 3. Utmåling av redningsomkostninger vil deretter bli behandlet i punkt 4. Avslutningsvis vil vi i punkt 5 gi et kortfattet sammendrag av de regler som gjelder i forhold til dekningsmessige redningskostnader ved naturskade og ikke dekningsmessige sikringstiltak.

2 VILKÅR FOR ERSTATNING FOR REDNINGSTILTAK

2.1 Innledning

Forsikringsavtaleloven (heretter "FAL") § 6-4 oppstiller en preseptorisk regel om at sikrede, forutsatt at visse vilkår er oppfylt, har krav på å få dekket redningsomkostninger i forbindelse med utøvelse av den tapsbegrensningsplikt han/hun har i henhold til FAL § 4-10. Dette innebærer at forsikringsselskaper plikter å dekke redningsomkostninger i forhold til alle de skadeforsikringspoliser som omfattes av FAL, forutsatt at vilkårene for redningsomkostninger er oppfylt.

Naturskadeforsikringsloven § 1 lyder:

"Ting i Norge som er forsikret mot brannskade er også forsikret mot naturskade, dersom skaden på vedkommende ting ikke dekkes av annen forsikring."

Dette innebærer at reglene om redningsomkostninger også vil være relevante i forbindelse med naturskader, all den tid slike skader vil være dekket av forsikringer som omfatter brannforsikring. Som vi vil komme tilbake til gjelder det imidlertid visse særregler for redningsomkostninger ved naturskade.

2.2 Lovteksten

FAL § 4-10 første ledd lyder:

” Er det overhengende fare for at et forsikringstilfelle vil inntreffe, eller er et forsikringstilfelle inntruffet, skal sikrede gjøre det som med rimelighet kan ventes av ham eller henne for å avverge eller begrense tapet.”

Bestemmelsen gir sikrede en plikt til å iverksette tiltak for å begrense følgene av eller forhindre at et forsikringstilfelle inntreffer. Bestemmelsen har sammenheng med de alminnelige reglene om tapsbegrensningsplikt i erstatningsretten. Etter § 4-10 har sikrede plikt til å foreta både forebyggende tiltak og andre redningstiltak. Hvis denne plikten misligholdes og sikrede har opptrådt ”forsettlig eller grovt uaktsomt”, kan selskapets ansvar settes ned eller falle helt bort, jf FAL § 4-10 fjerde ledd. Dette er behandlet i Håndbokens 53 flg. En ytterligere hjemmel for å avkorte forsikringsutbetalingene til sikrede følger av nfl § 1 tredje ledd, hvoretter forsikringsutbetalinger kan settes ned på nærmere bestemte vilkår. Vi kommer nærmere tilbake til dette i punkt 4.

Selv om det er sikrede som har en aktivitetsplikt etter FAL § 4-10, innebærer FAL § 6-4 at det er forsikringsselskapene som i siste omgang vil ha det økonomiske ansvaret for kostnadene ved redningstiltak, forutsatt at de nærmere vilkårene i bestemmelsen er oppfylt. Det følger nemlig av FAL § 6-4 første ledd at:

”Selskapet svarer for skade, ansvar, utgifter og annet tap som sikrede er påført under forhold som nevnt i § 4-10, når hensikten med tiltakene var å avverge eller begrense tap som faller inn under forsikringen, og tiltakene hadde en ekstraordinær karakter og måtte anses som forsvarlige. Det samme gjelder slikt tap påført en person som etter § 4-11 hadde plikt til å foreta redningstiltak.”

Forsikringsselskapet blir med andre ord ansvarlig for de omkostninger sikrede pådras i forbindelse med utøvelsen av sin plikt etter FAL § 4-10 dersom de nærmere vilkår i FAL § 6-4 er oppfylt. Begrunnelsen for dette er at sikrede i stor grad må sies å opptre i forsikringsselskapets interesse ved å søke å begrense/avverge skade på en forsikret gjenstand.

Forskrift om instruks for Norsk Naturskadepool av 21. desember 1979 med senere endringer (heretter ”Instruksen”) § 3 andre ledd andre punktum lyder:

” Er forsikret ting skadd eller direkte truet ved utløst naturulykke dekkes nødvendige redningsutgifter som omhandlet i forsikringsavtaleloven § 4-10 inntil forsikringsverdien” (vår understrekning).

Ordlyden i Instruksen er ikke fullt ut samsvarende med ordlyden i FAL § 4-10. Det er imidlertid neppe særlig realitetsforskjell med hensyn til krav til selve situasjonen for at tiltaket skal være et redningstiltak.

FAL § 4-10 opererer med to alternativer når det gjelder krav til situasjonen; Enten at et forsikringstilfelle er inntruffet, eller at det er overhengende fare for at et forsikringstilfelle vil inntreffe.

Instruksen skiller på tilsvarende måte mellom de tilfelle hvor forsikret ting er skadd og hvor forsikret ting er direkte truet. Er forsikret ting skadd, er det inntruffet et forsikringstilfelle. Det sentrale spørsmål i denne sammenheng er hvorvidt det er årsakssammenheng mellom den utløste naturulykke og skaden. Skadegraden er mindre relevant. Er forsikret ting direkte truet, er det ennå ikke inntruffet et forsikringstilfelle, men uttrykket ”direkte truet” må innebære at faren må anses overhengende.

Instruksens forutsetning om "utløst naturulykke" stiller i seg selv krav til situasjonen for at en handling skal kunne anses å være et redningstiltak. "Utløst naturulykke" er imidlertid ikke ensbetydende med at forsikringstilfellet har inntruffet. Av naturskadeforsikringsloven §1 1. ledd 2. punktum fremgår følgende:

"Med naturskade forstås skade som direkte skyldes naturulykke, så som skred, storm, flom, stormflo, jordskjelv eller vulkanutbrudd."

Det er følgelig klart at dersom det utløses et skred, vil vilkåret om "utløst naturulykke" være oppfylt. Bestemmelsen i Instruksen kan imidlertid ikke tolkes så strengt etter sin ordlyd. Dersom ekstraordinært stort snøfall i et hytteområde gjør faren overhengende for at hyttene kan bli tatt av skred, må man kunne si at vilkåret om "utløst naturulykke" er oppfylt. Derfor gir det mening når Instruksen taler om "direkte truet ved utløst naturulykke". Om kriteriet "utløst naturulykke" heter det i Håndboken på side 38:

"Varsler, f.eks. om mulige vannhøyder, selskapenes og det offentliges engasjement for å få forsikringstakerne til å iverksette sikrings- og redningstiltak er avgjørende for om forutsetningene for utløst naturulykke er oppfylt."

2.3 Det må foreligge en situasjon som nevnt i FAL §4-10

2.3.1 Generelt

Som nevnt vil forsikringsselskapene på nærmere vilkår kunne bli økonomisk ansvarlig for redningstiltak, jf. FAL § 6-4, jf. § 4-10, og naturskadevilkårene. Se også Håndboken s 53 flg.

Forebyggende tiltak iverksatt før en naturulykke er utløst vil ikke være redningstiltak forsikringsselskapene plikter å dekke utgiftene til. Disse vil ha karakter av sikringstiltak, noe forsikringsselskapene etter gjeldende regler ikke vil være ansvarlig for. Derimot vil tiltak iverksatt for å avverge eller begrense tap etter at en naturulykke er utløst ofte være dekningsmessige, jf. § 3 i Instruksen og naturskadevilkårene (se Håndboken s 55 og vedlegg 9). En forutsetning for dette er at vilkårene i FAL § 6-4, jf. § 4-10, herunder vilkårene om overhengende fare og ekstraordinære tiltak, er oppfylt. I denne sammenheng er det grunn til å se nærmere på spørsmålet om når en naturulykke skal anses utløst.

Hvorvidt en naturulykke er utløst vil ofte kunne få betydning for om et tiltak skal anses som et redningstiltak eller som sikringstiltak.

Et eksempel kan illustrere grensegangen: Nye undersøkelser viser at et bolighus står i faresonen for å bli rammet av ras fra en bakenforliggende fjellskrent. Bolighuset kan dermed sies å være truet av en mulig naturskade. Huset er likevel ikke truet av en utløst naturulykke, og det er derfor i utgangspunktet ikke grunnlag for å kreve at naturskadeforsikringen skal dekke utgifter til f.eks. bygging av en skredvoll som kan beskytte bolighuset. Gjennom kommunen kan imidlertid boligeieren anmode Statens naturskadefond om bistand til å iverksette sikringstiltak for boligen. Annerledes hvor nye forhold skaper en overhengende fare, f.eks. at ekstrem nedbørsmengder gjør fjellskrenten mer usikker, og hvor bolighuset på grunn av dette kommer i en utrygg situasjon. I en slik situasjon kan nødvendige tiltak som iverksettes for å trygge boligen bli ansett for å være dekningsmessige redningstiltak, forutsatt at vilkårene om "overhengende fare" i FAL § 4-10 og "ekstraordinær karakter" og "forsvarlig" i FAL § 6-4 samt Instruksens "direkte truet" er oppfylt.

En litt annen situasjon har man hvor en kampestein ligger slik til at den fullstendig vil ødelegge et nedenforliggende hus hvis den skulle løsne. Så lenge steinen har ligget på samme plass i hundrevis av år, og det ikke er noen nye faktorer som kan tyde på at steinen skal løsne, kan eierne ikke iverksette tiltak for å fjerne steinen på forsikringsselskapenes regning. Hvis det f.eks. oppstår sprekkdannelse i steinen, noe som vil være nye forhold, kan det hevdes at man nærmer seg en situasjon hvor steinen innebærer en overhengende fare for at et forsikringstilfelle skal inntreffe. Selv om sprekkdannelsene i kampesteinen neppe kan sies å være en "utløst naturulykke", kan dette trekke i retning av at eieren av bolighuset har rett til å iverksette tiltak på forsikringsselskapets regning for å avverge den fare steinen innebærer for huset. Dette illustrerer at man er nødt til å foreta en konkret vurdering.

En viktig sontring i denne sammenheng er mellom nye forhold og ny informasjon/ nye undersøkelser. Det at man ved en ny undersøkelse får ny informasjon om at et hus kan være truet av en fjellskrent, er ikke det samme som at nye forhold (f.eks. ekstreme nedbørsmengder) fører til at risikoen for å bli utsatt for en naturulykke øker. I det førstnevnte tilfellet er det ikke en økning av risiko for en naturskade, men kun en oppdagelse av at det faktisk er en viss risiko for naturskade. Det vil normalt ikke være tilstrekkelig for at huseier kan få dekket redningsomkostninger under forsikringen for å sikre huset sitt mot den nylig oppdagede risikoen. I det andre tilfellet har risikoen økt, og det vil i slike tilfeller være lettere å kunne konkludere med at huseier kan få dekket redningsomkostninger under forsikringen for å sikre huset sitt mot den økte risikoen for at en naturskade skal inntreffe. I dette ligger et krav om at trusselbildet reelt sett må ha endret seg for at vilkåret om "utløst naturulykke" skal anses oppfylt. Det avgjørende for om redningsomkostninger vil bli dekket i det sistnevnte tilfellet blir om de øvrige vilkårene er oppfylt.

2.3.2 Forsikringstilfeller som er inntruffet

Det er sjelden tvil om et forsikringstilfelle er inntruffet. Kravet om at tiltaket er gjort for å "avverge eller begrense tap" må innebære at det er en viss fare for utvikling av skaden eller for videre tap dersom tiltak ikke iverksettes. Det vil ofte være dette tilleggsvilkåret som reiser problemer i forhold til forsikringstilfeller som er inntruffet.

Forsikringsselskapene vil være ansvarlig for utgifter til å iverksette nødvendige tiltak for å redde verdier som er omfattet av forsikringsdekningen, men bare inntil utviklingen av en utløst naturulykke har stabilisert seg. Etter at utviklingen har stabilisert seg vil ytterligere tiltak ikke "avverge eller begrense tap som faller inn under forsikringen", jf. FAL § 6-4.

2.3.3 Overhengende fare

Dersom et forsikringstilfelle ikke har inntruffet, vil det bli spørsmål om det foreligger "overhengende fare" for at et forsikringstilfelle vil inntreffe. Tiltak som omfattes av sikredes alminnelige plikt til å ivareta forsikringsgjenstanden, herunder tiltak som foretas for å forhindre farer som kanskje vil inntre, men som det ikke er noen umiddelbar risiko for, vil klart nok ikke omfattes av bestemmelsen. Av forarbeidene til loven (NOU 1987:24 s. 116) følger at i begrepet "overhengende fare" vil ligge et krav om at faren har "fortettet" seg.

Det vises i denne sammenheng til en sak mellom enkelte forsikringsselskaper og en kommune, hvor kommunen fremsatte krav om dekning av redningsomkostninger for boliger som var innløst. NGI vurderte her at det under normale værforhold ikke forelå "akutt fare for store skred som tilsier at beboerne bør evakueres". Videre vurderte NGI det dit hen at det "antas at forhold som skulle kunne utløse større skred er forbundet med nedbørsforhold som er mer ekstreme enn skråningen tidligere har vært utsatt for". På denne bakgrunn inntok selskapene det standpunkt at det ikke forelå "overhengende fare". Kommunen forfulgte ikke saken videre.

Et annet praktisk tilfelle har vi i Forsikringsskadenemdas ("FSN") uttalelse i FSN – 3820. Naturskade hadde her medført at et tre på sikredes eiendom hadde veltet. Under roten på treet kom en stor stein til syne. Steinen lå slik til at den kunne falle ned og knuse veggen på huset. En takstmann anbefalte at steinen burde fjernes. FSN viste til at det "må være overhengende fare for at et forsikringstilfelle vil inntreffe om det ikke gjøres utbedringer umiddelbart. Er faren ikke så overhengende, men mer å regne som et sikringstiltak av relativt ordinær karakter, er det sikredes eget ansvar å sørge for slik sikring" (vår understrekning). Steinen ble liggende gjennom vinteren før den ble fjernet. FSN kom til at reglene om redningsomkostninger ikke kom til anvendelse, da skaderisikoen måtte være mer akutt. Selskapet ble følgelig gitt medhold.

En annen sak hentet fra bransjepraksis som viser grensegangen mellom sikringstiltak og redningstiltak finner vi i FSN – 3678. Her var tilfellet at ekstraordinær nedbør med snøsmelting førte til masseutglidning på sikredes eiendom som undergravet garasjens fundamentering. En rapport innhentet av sikrede konkluderte med at utbedring burde skje så snart det ble tørrere i været. FSN kom til at det ikke var akutt fare for videre utrasing/utglidning. FSN uttalte i denne sammenheng at "massene [må] skiftes ut for å være på den sikre siden. Dette er imidlertid ikke et tiltak av slik ekstraordinær karakter at de kan kreves dekket som redningsforanstaltninger" (vår understrekning). Selskapet ble følgelig gitt medhold. Av dette følger at kravet til overhengende fare tolkes forholdsvis strengt.

Det skal imidlertid ikke foretas en objektiv vurdering av hvorvidt det faktisk forelå overhengende fare. Det er sikredes vurdering av situasjonen som er avgjørende, med mindre vilkårene for avkortning er oppfylt. For en nærmere gjennomgang av disse vilkårene, se punkt 4.2.3 nedenfor.

I vilkåret om "overhengende fare" må innfortolkes et krav om tidsnærhet mellom tiltaket og tidspunktet for farevurderingen for at et tiltak skal kunne anses som et redningstiltak. I FSN 3820 er dette formulert på følgende måte:

"Som nemda påpeker i ut. 3678, forutsetter dette at det må være overhengende fare for at et forsikringstilfelle vil inntreffe dersom det ikke gjøres utbedringer umiddelbart" (vår understrekning).

Dersom det tar lang tid mellom faren oppsto og tiltak iverksettes, vil man måtte se nærmere på om faren i mellomtiden har normalisert seg, jfr. Aunbu s. 31 flg.

Praksis viser at sikrede i visse tilfeller kontakter sitt forsikringsselskap før redningstiltak iverksettes for å få forhåndsklarert hvorvidt de aktuelle tiltak vil være å anse som redningstiltak. I den forbindelse oppstår spørsmålet om sikrede har plikt til å kontakte forsikringsselskapet, men enda viktigere, hvilken betydning forsikringsselskapets tilbakemelding skal tillegges i forbindelse med vurderingen av sikredes (eventuelt manglende) tiltak.

Det er på det rene at det ikke er et vilkår for dekning av redningsomkostninger at sikrede kontakter sitt forsikringsselskap forut for iverksettelse av redningstiltakene. Forholdende vil ofte være slik at sikrede ikke har tid til å kontakte forsikringsselskapet på forhånd, all den tid situasjonen ofte vil kreve umiddelbare tiltak.

Dersom forsikringsselskapet gir uttrykk for at de tiltak sikrede foreslår å iverksette vil anses som redningstiltak, vil det vanskelig senere kunne argumenteres med at det likevel ikke er tilfelle, forutsatt at de opplysninger sikrede gir er riktige. Selskapet vil i slike tilfeller på avtalerettslig grunnlag kunne anses forpliktet til å dekke de omkostninger sikrede har hatt. På den annen side oppstår spørsmålet om selskapet plikter å ta stilling til sikredes henvendelse. Ordlyden i bestemmelsene om dekning av redningsomkostninger legger opp til at det er sikrede selv som skal

foreta en vurdering av situasjonen. Sikrede er også den som vil ha best forutsetninger for å vurdere situasjonen, all den tid han ofte har bedre kjennskap til de faktiske forhold enn tilfellet er for forsikringsselskapet. Etter vår oppfatning kan sikrede derfor ikke avvende iverksettelse av redningstiltak til han har fått tilbakemelding fra forsikringsselskapet.

Vurderingen av hvorvidt det forelå "overhengende fare" må bygge på situasjonen slik den var på det tidspunkt da tiltakene ble iverksatt. Selv om det i ettertid skulle vise seg at faren uansett ikke ville materialisert seg selv om tiltakene ikke ble iverksatt, kan dette ikke være avgjørende for hvorvidt det forelå overhengende fare.

2.4 Forholdet mellom FAL § 6-4, jf. § 4-10 og Instruksen § 3 andre ledd

Ordlyden i forskrift om Instruksen § 3 andre ledd sammenholdt med naturskadevilkårene kan, som vi tidligere har nevnt, øyensynlig innebære en innskrenkning av retten til å få dekket redningsomkostninger i forhold til FAL §§ 4-10 og 6-4. Etter FAL § 4-10 er kravet at det er "overhengende fare for at et forsikringstilfelle vil inntreffe", mens det etter Instruksen kreves at en "forsikret ting [er] skadd eller direkte truet ved utløst naturulykke". Vi kjenner ikke til at dette spørsmålet har kommet på spissen. Etter vår oppfatning bør Instruksen tolkes i lys av FAL §§ 4-10 og 6-4, all den tid det ikke foreligger grunner som tilsier at redningsomkostninger ved naturskade ikke skal tilkjennes dersom det foreligger overhengende fare for at et forsikringstilfelle vil inntreffe.

2.5 Krav til tiltakene som blir iverksatt

2.5.1 Ekstraordinær karakter

For at et tiltak skal omfattes av FAL § 6-4 må det anses å være av "ekstraordinær karakter". I dette ligger at utgifter til vanlig vedlikehold eller ordinære skadeforebyggende tiltak følgelig ikke vil omfattes av § 6-4. Dersom man har foretatt tiltak for å hindre skade som er tilsvarende de tiltak man ville foretatt for å sikre seg mot fremtidige skader, kan vilkåret om "ekstraordinære tiltak" ikke anses å være oppfylt. Hvorvidt tiltaket er ekstraordinært må vurderes ut fra hva som må anses som ordinær faregrad for den aktuelle situasjonen. Hvorvidt et tiltak er ekstraordinært har for øvrig nær sammenheng med spørsmålet om det foreligger overhengende fare. Dess større fare for at et forsikringstilfelle vil utløses, dess mer sannsynlig at man vil finne et redningstiltak for å være ekstraordinært.

2.5.2 Forsvarlig tiltak

Videre må tiltaket være "forsvarlig". Forsvarlighetsvurderingen må foretas både med hensyn til situasjonen og til tiltaket.

Forsvarlighetsvilkåret vil medføre at tiltak som ikke er hensiktsmessige ikke vil bli dekket som redningstiltak. Hensiktsmessighetsvurderingen må imidlertid ses i lys av situasjonen sikrede befant seg i da han besluttet å utføre tiltaket. Det er etter vår oppfatning ikke grunn til å legge for strenge krav til grunn i forhold til sikredes opptreden.

2.6 Subjektive forhold

Det fremgår som et vilkår av FAL § 6-4 at "hensikten med tiltakene var å avverge eller begrense tap som faller inn under forsikringen". Tiltaket må med andre ord iverksettes for å redde verdier. Det er imidlertid intet vilkår at den som utførte tiltaket var kjent med at det tap han søkte å unngå ville vært dekket av en forsikring.

Det er tilstrekkelig at hensikten med tiltaket var å begrense/avverge tap. Som vi vil komme tilbake til senere i punkt 4.2.2 oppstilles det ikke som vilkår at tiltaket faktisk førte til begrensning/avverging av tapet. Tiltaket kan med andre ord være mislykket, men fortsatt kvalifisere som redningstiltak.

Det er heller ikke krav om at den som utførte tiltaket var kjent med at tiltaket ville medføre omkostninger. Det vil likevel ligge en begrensning i vilkåret om at tiltaket skal være "ekstraordinært", da et tiltak som antas å være kostnadsfritt fort vil bli karakterisert som ordinært.

2.7 Nærmere om hvem som kan kreve redningsomkostninger

Det er på det rene at sikrede vil ha anledning til å kreve redningsomkostninger erstattet av sitt forsikringsselskap dersom de nærmere vilkårene i FAL § 6-4 er oppfylt. I tillegg vil de personer som sikrede identifiseres med etter FAL § 4-11 kunne rette et direkte krav mot forsikringsselskapet med krav om dekning av redningsomkostninger. Likeså kan tredjemenn som har utført redningstiltak på vegne av sikrede rette direkte krav mot selskapet, så fremt han godtgjør at sikrede er ansvarlig for tiltaket etter erstatningsrettslige regler.

3 FORHOLDET TIL SIKRINGSTILTAK ETTER NATURSKADELOVEN

3.1 Innledning

For å ha grunnlag for å se nærmere på grensegangen mellom redningstiltak og sikringstiltak, vil det være behov for en oversikt over reglene som gjelder for sikringstiltak, herunder når plikten til å iverksette sikringstiltak inntre og hvem som eventuelt har denne plikten.

Sikringstiltak mot naturskade kan bli aktuelt etter at naturskade har skjedd eller i forbindelse med at det ved sakkyndige undersøkelser blir avdekket fare for slik skade.

Det praktiske og økonomiske ansvar for gjennomføring av sikringstiltak mot naturskade påhviler eieren av den eiendom som skal sikres, eller vedkommende kommune, dersom det er et større område som skal sikres. Vi vil i det følgende gi en oversikt over Statens naturskadefonds og kommunenes ansvar for slike sikringstiltak.

3.2 Statens naturskadefonds ansvar for sikringstiltak

Det følger av lov om sikring mot og erstatning for naturskader av 25. mars 1994 nr. 7 (heretter "nl.") § 1 at:

"Statens naturskadefond har til oppgave:

- 1. å yte erstatning for naturskader i de tilfeller hvor det ikke er adgang til å forsikre seg mot skaden ved en alminnelig forsikringsordning,*
- 2. å fremme sikring mot naturskade, og*
- 3. å yte tilskott til sikringstiltak.*

Fondet kan ikke yte erstatning dersom skadelidte faktisk får dekket skaden av en forsikring."

Statens naturskadefond skal følgelig fremme sikring mot naturskader og yte tilskudd til sikringstiltak, jf. nl. § 1 ovenfor. Dette arbeidet er forutsatt å skje i samarbeid med kommunene, og i nl. §§ 20-24 er det gitt nærmere bestemmelser om dette. Myndigheten etter nl. § 20 andre ledd til ved forskrift å gi nærmere bestemmelser om hvordan staten skal hjelpe til med visse typer av sikringstiltak er delegert til Landbruksdepartementet. Slike forskrifter er ennå ikke vedtatt. Det er imidlertid fastsatt midlertidige regler for tilskudd til sikring mot naturskader, jf. vedlegg 12 i Håndboken. Dette er også behandlet i forarbeidene til nl., jf. Ot pr når 12 1993-94 s 413 flg. En nærmere gjennomgang av de midlertidige reglene for tilskudd til sikring mot naturskader vil ikke bli foretatt i denne sammenheng.

Statens naturskadefond vil utover det at de etter nærmere bestemte retningslinjer kan yte tilskudd til sikringstiltak, ikke ha noe ansvar for verken sikringstiltak eller redningstiltak.

3.3 Kommunenes ansvar for sikringstiltak

Kommunens ansvar for sikringstiltak følger til en viss grad av nl. §§ 20-24. Etter forarbeidene til nl. bygger lovens § 20 på at "kommunen skal overta hovedansvaret for sikring mot naturskader", jf. Ot pr når 12 1993-94 s 425. I tillegg til at kommunen "plikter å treffe forholdsregler mot naturskader slik som bestemt i plan- og bygningsloven §§ 25 - første ledd, nr. 5 og 68", jf. nl. § 20, plikter kommunen også helt generelt å "vurdere om sikringstiltak er nødvendige, og å iverksette slike tiltak", jf. Ot pr når 12 1993-94. Vi vil ikke gå nærmere inn på bestemmelsene i PBL i denne sammenheng. NL § 20 pålegger kommunene plikter, men bestemmelsen må samtidig forstås slik at den også gir kommunene kompetanse (hjemmel) til å treffe nødvendige sikringstiltak. Den nærmere rekkevidden av hvilke tiltak kommunene etter bestemmelsen har kompetanse til å iverksette er delvis behandlet i Ot.prp. nr. 12 (1993/94) pakt 4.1.4.2.

I nl. § 24 er det gitt regler for hvordan utgiftene til sikringstiltak mot naturskader skal fordeles. Det er kommunene som har hovedansvaret for å sette i verk og bekoste sikringstiltak. Etter nl. § 24 kan imidlertid kommunene etter nærmere retningslinjer kreve utleggene refundert av "dem som eier eller fester eiendom innenfor det område sikringstiltaket har virkning for". Refusjonsbestemmelsene har vært lite benyttet i praksis, og vi vil ikke her foreta en omfattende og generell gjennomgang av denne bestemmelsen.

3.4 Forholdet til redningsomkostninger

I Ot.prp. nr. 12 (1993-94) s. 17 drøftes gråsonen mellom forhold som faller inn under naturskadeforsikringsloven og naturskadeloven. Fra denne hitsettes at

”skader på privat eiendom som ikke faller inn under andre forsikrings-/erstatningsordninger, henvises til naturskadefondet...”.

Det fremgår av både lovtekst og forarbeidene at naturskadefondet ikke vil gi dekning til skader som var eller kunne vært forsikret. Sikringskostnader som dekkes etter naturskadeloven er følgelig ikke et supplement til eventuell forsikringsdekning etter naturskadeforsikringsloven og forsikringsavtaleloven, men er ment å dekke andre tilfeller enn de som kan dekkes gjennom en forsikringsordning.

Dersom en skadelidte har mottatt sikringskostnader fra naturskadefondet, betyr det at skadelidte ikke samtidig vil ha krav på å få dekket sine omkostninger under forsikringen. Det vil derfor være naturlig å undersøke hvorvidt skadelidte har søkt om, og eventuelt mottatt, støtte fra naturskadefondet.

En fare for at en naturulykke skal inntre vil i utgangspunktet ikke utløse noen plikt for forsikringsselskapene til å foreta utbetalinger under en naturskadeforsikring, med mindre vilkårene i FAL §§ 6-4, jf. 4-10 er oppfylt, herunder at det foreligger ”overhengende fare” for at utløst naturulykke vil føre til et forsikringstilfelle. En naturlig sontring blir derfor mellom tiltak som iverksettes før og etter at en naturulykke er utløst. Vi viser i denne sammenheng til gjennomgangen i punkt 2.3 om vilkårene i § 6-4, jf. § 4-10.

4 UTMÅLING AV REDNINGSOMKOSTNINGER

Dersom man skulle komme til at forsikringsselskapet har ansvar for redningstiltakene, vil man måtte ta stilling til hva slags kostnader som er relevante samt i hvilken grad sikrede har krav på å motta samtlige slike kostnader som har påløpt i forbindelse med redningstiltakene.

4.1 Type omkostninger

4.1.1 Lovteksten

Hva gjelder hvilke typer kostnader forsikringsselskapene må dekke, fremgår dette av FAL § 6-4, hvor det heter at ”selskapet svarer for skade, ansvar, utgifter og annet tap som sikrede er påført...”.

4.1.2 ”Skade”

I begrepet ”skade” ligger at ting eller gjenstander blir fysisk skadet eller totalt ødelagt. Tingene kan være eiet av sikrede eller en tredjemann. I forhold til skade på egne gjenstander vil man måtte ta standpunkt til hvorvidt gjenstanden uansett ville gått tapt i forbindelse med forsikringstilfellet. Var forholdet slik at gjenstanden ville gått tapt uavhengig av redningstiltaket kan omkostningene ikke kreves dekket som redningsomkostninger. Sikrede skal uansett i et slikt tilfelle ikke komme bedre ut av situasjonen ved å utføre redningstiltak enn han ville gjort dersom intet ble foretatt. Problemstillingen er imidlertid neppe særlig hyppig forekommende. Er gjenstanden forsikret, vil imidlertid det selskap som har forsikret gjenstanden kunne bli ansvarlig for å dekke tapet.

4.1.3 "Ansvar"

"Ansvar" innbefatter erstatningsforhold som pådras i forbindelse med utførelsen av redningstiltaket. Det er imidlertid irrelevant hva slags grunnlag som foreligger for erstatningskravet. Selv kontraktsmessige grunnlag vil som et utgangspunkt være dekket av begrepet, for eksempel kostnader forbundet med at sikrede engasjerer fagfolk til å foreta redningstiltak på sine vegne.

Det kan stilles spørsmål ved hvilket ansvar et forsikringsselskap har for kostnader som oppstår som følge av kontraktsbrudd fra tredjemann i forbindelse med sitt forsøk på å avverge eller begrense en skade. Man kan f.eks. tenke seg at en tredjemann som under kontrakt med sikrede foretar gravearbeider for å flytte en stein som truer nedenforliggende bebyggelse kommer i skade for å påføre et annet hus skade. Slike kostnader vil lett kunne bli å anse som inadekvate følger av tiltaket som ikke inngår i de kostnader forsikringsselskapet skal dekke. Det er imidlertid ikke nødvendigvis samsvar mellom hva som anses som mislighold av kontrakt og hva som anses som en inadekvat følge av et tiltak. Kostnader som følge av misligholdstilfeller vil imidlertid i stor grad være omfattet av tredjemanns ansvarforsikring.

4.1.4 "Utgifter"

"Utgifter" omfatter forhold som dels dekkes av "ansvar", herunder utgifter man har til tredjemenn som er bedt om å iverksette redningstiltak.

4.1.5 "Annet tap"

Også "annet tap" sikrede er påført ved redningstiltaket faller inn under redningsomkostningene, herunder produksjonstap, markedstap og annet formuestap.

Også personskader vil kunne kreves dekket. Det følger imidlertid av forarbeidene at slike tap sjelden er dekningsmessige, all den tid de ofte vil anses å være inadekvate følger av tiltaket.

4.1.6 Generelt

Generelt kan det sies at forsvarlighetskriteriet og erstatningsrettens regler om adekvans vil være begrensende faktorer ved vurderingen av erstatningskravets omfang, jfr. nedenfor i punkt 4.2.

4.2 Nærmere om utmålingen

4.2.1 Erstatningsrettslige prinsipper legges til grunn

Av forarbeidene (NOU 1987:24) følger at utmåling av redningsomkostninger skal skje etter erstatningsrettslige og ikke forsikringsrettslige prinsipper. Det betyr at sikrede i utgangspunktet vil ha krav på å få dekket hele sitt økonomiske tap i forbindelse med tiltakene.

4.2.2 Særregler ved naturskade

For redningsomkostninger pådratt utenfor naturskadetilfellene er hovedregelen at forsikringssummen ikke utgjør noen grense for selskapets ansvar for dekning.

Etter NFL § 3 tredje ledd kan det imidlertid for naturskadeforsikring avtales at forsikringsselskapets ansvar for redningsomkostninger skal være begrenset til verdien av den forsikrede tingen. Det følger av § 3 andre ledd i Instruksen at redningsutgifter kun dekkes inntil forsikringsverdien. I naturskadevilkårene er dette presisert til å være gjenoppføringsprisen for bygninger og gjenanskaffelsesprisen for annet enn bygninger.

Av forskrift om Instruksen § 3 andre ledd andre punkt heter det således:

”Er forsikret ting skadd eller direkte truet ved utløst naturulykke dekkes nødvendige redningsutgifter som omhandlet i forsikringsavtaleloven § 4-10 inntil forsikringsverdien.”

Forskriften må sies å innebære en viss innstramning i forhold til ”ordinære” redningsomkostninger etter FAL § 6-4, jf. § 4-10. For det første er det kun ”nødvendige” utgifter som dekkes. Her ser man parallellen i FAL § 4-10, hvor det fremgår at tiltaket må være ”forsvarlig”. For det andre er en eventuell erstatning begrenset oppad til forsikringsverdien. Vi vil komme nærmere inn på dette nedenfor.

Som vi har vært inne på tidligere er det ikke krav om at redningstiltaket må ha ført til at tapet ble begrenset/avverget. Det er tilstrekkelig at hensikten med tiltaket var slik begrensnings/avverging. Det oppstår dermed en problemstilling hvorvidt redningstiltak overhodet vil dekkes dersom forsikringsselskapet likevel må dekke den sikrede gjenstanden fullt ut i forhold til forsikringsverdien, eller om redningstiltak skal dekkes separat innenfor forsikringsverdien med den følge at sikrede i realiteten kan motta forsikringsverdien både hva gjelder den sikrede gjenstand og med hensyn til redningskostnader.

Ordlyden i Instruksen § 3 trekker i retning av at redningskostnadene skal dekkes separat i forhold til forsikringsgjenstanden. Reelle hensyn taler også for at redningskostnadene dekkes separat. Sikrede skal ikke behandles forskjellig alt ettersom redningstiltaket var vellykket eller ikke. Hvor vilkårene for øvrig er tilfredsstillende, legger vi til grunn at sikrede, i de tilfeller hvor redningstiltaket ikke er vellykket, vil ha krav på forsikringssummen for den sikrede gjenstand så vel som for de redningskostnader han er påført, dog begrenset oppad til forsikringssummen. Dette betyr at sikrede i praksis samlet sett kan få utbetalt forsikringssummen to ganger.

4.2.3 Avkortning

Forhold som nevnt i NFL § 1 tredje ledd kan også medføre begrensninger i hvilket beløp sikrede har krav på. Av denne bestemmelsen følger at

”natureskadeerstatning kan settes ned, eller falle bort når skadens inntreden eller omfang helt eller delvis skyldes svak konstruksjon i forhold til de påkjenninger tingen kan ventes å bli utsatt for, dårlig vedlikehold eller tilsyn, eller når den skadelidte kan lastes for at han ikke forebygget skaden eller hindret dens omfang. Ved avgjørelsen skal det legges vekt på den skadelidtes forutsetninger for å innse hvilke krav som må stilles, hans mulighet for utbedring av mangelen og forholdene ellers. Avkortning skal ikke skje hvis den skadelidte bare er lite å legge til last”.

Denne bestemmelsen må ses i sammenheng med bestemmelsene om sikringstiltak referert til ovenfor. I de tilfeller sikrede ikke har iverksatt de sikringstiltak han burde ha foretatt, og dette har ført til at han i stedet måtte foreta redningstiltak som forsikringsselskapet i utgangspunktet vil være ansvarlig for, vil det være anledning til å foreta total eller delvis avkortning i forsikringsutbetalingen med mindre sikrede bare er lite å klandre for ikke å ha iverksatt slike sikringstiltak.

I dette ligger at forsikringsselskapet bør foreta en vurdering av hvorvidt sikrede har hatt anledning til å iverksette sikringstiltak forut for de redningstiltak han søker økonomisk kompensasjon for av forsikringsselskapet.

Ifølge FAL § 4-10 kan avkortning i utbetalingen foretas dersom sikrede har opptrådt forsettlig eller grovt uaktsomt. Naturskadeforsikringsloven § 1 3. ledd synes følgelig å legge en mildere norm til grunn for om avkortning skal finne sted. Forarbeidene inneholder ikke opplysninger om begrunnelsen for hvorfor det skal gjelde en mildere norm i naturskadetilfellene. Ordlyden er imidlertid såpass klar at dette ikke kan være tvilsomt.

4.2.4 Egenandel

I og med at krav om redningsomkostninger er å anse som et erstatningskrav kunne man anta at forsikringsselskapene ikke kunne trekke egenandel i utbetalingen for redningsomkostninger. Dette er også praksisen hva gjelder dekning av redningsomkostninger utenfor naturskadetilfellene. Praksisen for redningsomkostninger i forbindelse med naturskade er imidlertid at sikrede må dekke egenandelen under forsikringen. Begrunnelsen for dette er at redningsomkostninger kan anses å være en utvidelse av farefeltene i forsikringsvilkårene, jf. Håndboken s. 39. Se også Brynildsen mfl.: Forsikringsavtaleloven med kommentarer (2001) s. 161. Det er imidlertid på det rene at det ikke er anledning til å trekke én egenandel for skader påført den forsikrede gjenstand samtidig som man trekker egenandel for redningsomkostninger. Spørsmålet om man kan trekke egenandel ved redningsomkostninger ved naturskade kommer følgelig på spissen kun i de tilfeller hvor det kun er redningsomkostninger som skal erstattes.

Det må kunne sies å være et rettslig uavklart spørsmål om det skal trekkes egenandel ved redningsomkostninger ved naturskade. Det finnes ikke rettspraksis som behandler spørsmålet. Spørsmålet er heller ikke behandlet i forarbeidene. Det foreligger to betenkninger om spørsmålet som trekker i ulik retning. Vi viser i denne forbindelse til notat utarbeidet av Bull den 15. september 1997 og notat fra Arntzen, Underland & Co av 15. juni 1995.

Slik vi ser det, er det ikke grunnlag for å skille mellom hvorvidt man trekker egenandel ved redningsomkostninger ved naturskade avhengig av om forsikringen gjelder næring eller privat. Etter hva vi forstår er det enkelte selskaper som praktiserer en slik differensiering.

4.3 Forholdsmessig redusering dersom tiltaket også skulle ivareta andre interesser

Et redningstiltak behøver ikke nødvendigvis være foretatt kun for å avverge eller begrense tap på den forsikrede gjenstand. I en del tilfeller vil forholdene være slik at redningstiltak iverksettes for å avverge eller begrense tap på flere gjenstander, både forsikrede og uforsikrede. Det er ikke rimelig at et forsikringsselskap skal måtte dekke de totale redningsomkostninger dersom andre gjenstander enn den forsikrings-selskapet har ansvaret for blir (forsøkt) reddet.

FAL § 6-4 inneholder ingen regulering av slike tilfeller, til tross for at problemstillingen er praktisk. Det fremgår imidlertid av forarbeidene (NOU 1987:24 s. 124) at det må "foretas en fordeling av tapet ut fra størrelsen av de forskjellige verdier som tilsiktes reddet".

Er det flere forsikrede verdier som søkes reddet, vil kostnader forbundet med redningstiltak måtte fordeles mellom de ulike forsikringsselskaper som er involvert i forhold til det verditap det var grunn til å tro at hver enkelt gjenstand ville blitt påført dersom redningstiltaket ikke hadde blitt gjennomført. Denne hypotetiske vurderingen er imidlertid praktisk vanskelig å foreta.

Likeledes vil det måtte skje en fordeling mellom de forsikrede interesser og de uforsikrede verdier som søkes reddet.

Det vil følgelig være viktig for et forsikringselskap som møter krav om utbetaling av redningsomkostninger å foreta en vurdering av hvorvidt andre interesser ble søkt reddet som ledd i redningstiltaket.

5 SAMMENDRAG/KONKLUSJON

Grensegangen mellom redningstiltak, som er dekningsmessige under en forsikring, og ikke dekningsmessige sikringstiltak, vil ofte være vanskelig å trekke. Det vil være nødvendig å foreta en konkret vurdering av det enkelte tilfellet for å kunne konkludere hvorvidt et tiltak kvalifiserer som redningstiltak eller ikke.

Sikringstiltak vil si forebyggende tiltak som iverksettes for å redde verdier som er utsatt for en risiko for skade. Det praktiske og økonomiske ansvar for gjennomføring av sikringstiltak mot naturskade påhviler eieren av den eiendom/gjenstand som skal sikres, eller vedkommende kommune, dersom det er et større område som skal sikres. Statens naturskadefond har også en rolle her, men vil utover det at de etter nærmere bestemte retningslinjer kan yte tilskudd til sikringstiltak, ikke ha noe ansvar for verken sikringstiltak eller redningstiltak.

Det fremgår av både lovtekst og forarbeidene at naturskadefondet ikke vil gi dekning til skader som var eller kunne vært forsikret. Sikringskostnader som dekkes etter naturskadeloven er følgelig ikke et supplement til eventuell forsikringsdekning etter naturskadeforsikringsloven og forsikringsavtaleloven, men er ment å dekke andre tilfeller enn de som kan dekkes gjennom en forsikringsordning. Det viser seg at de forskjellige aktører ikke alltid er klar over denne grensedragningen, men fremsetter krav om både dekning til sikringstiltak og redningsomkostninger for samme handlinger. Et eksempel på dette er saken om en kommune som fremmet krav mot noen forsikringsselskaper, omtalt ovenfor i punkt 2.3.3.

For at et tiltak skal bli betraktet som et redningstiltak må de nærmere vilkår i FAL § 6-4, jf. § 4-10 og Instruksen være oppfylt. Det som skiller et redningstiltak fra et sikringstiltak er i hovedsak situasjonen som foreligger når tiltaket iverksettes. For at det skal karakteriseres som et redningstiltak må det være snakk om tiltak som utføres for å begrense skader i forhold til en allerede utløst naturulykke. Alternativt må det være snakk om en situasjon som utløser behov for å iverksette tiltak umiddelbart for å forhindre at et forsikringstilfelle oppstår.